

Manifest: stop de onderinvestering in hoger onderwijs

Onderwijsnetwerk PvdA - Werkgroep Hoger Onderwijs
netwerkonderwijs.pvda@gmail.com
<https://netwerkonderwijs.afdeling.pvda.nl/>

Samenvatting

- Uit onderzoek blijkt dat er structureel te weinig geld naar hoger onderwijs gaat waardoor de kerntaken niet kunnen worden uitgevoerd
- Uit ervaring weten we dat dit tot allerlei excessen leidt: overwerkte en uitgebuite docenten, onderwijstaken die blijven liggen en de opkomst van schaduwonderwijs waar de minder kapitaalkrachtige student de dupe van wordt
- We drukken de Tweede Kamerfractie van de PvdA op het hart om in de kamer te pleiten voor structureel 1,1 miljard euro extra naar het WO, en 330 miljoen euro extra naar het HBO.
- Daarnaast pleiten we voor een structurele verhoging van de eerste geldstroom, die specifiek wordt geormerkt om docenten die structureel werk doen een vast contract te kunnen bieden met uitzicht op zowel onderzoeks- en onderwijstaken

Structurele onderinvestering onderwijs

Uit onderzoek van PwC en Strategy&¹ van begin 2021 bleek dat er sprake is van structurele onderinvestering van het hoger onderwijs. Dit betekent dat er te weinig geld is om de kerntaken te kunnen vervullen. Het aantal studenten per docent is al jaren aan het dalen, met een lagere onderwijskwaliteit en een hoge werkdruk als gevolg. De universiteiten in het bijzonder staan op het breekpunt: het onderzoek wees uit dat er 1,1 miljard nodig is om de onderwijskwaliteit op peil te houden bij de universiteiten. Veel betrokken organisaties, zoals de actiegroep Normaal Academisch Peil (o.a. UNL (voormalig VSNU), LSVb, ISO, WOinActie), pleiten voor dit zelfde bedrag. Volgens hetzelfde onderzoek van PwC en Strategy& is er een tekort van 330 miljoen voor praktijkgericht onderzoek en het terugdringen van de hoge uitval in het hoger beroepsonderwijs.

Nota bene: deze bedragen zijn nodig om er voor te zorgen dat docenten überhaupt onderwijs kunnen blijven geven. Het staat nog los van wat nodig is om het onderwijs te verbeteren.

Het is belangrijk om te benoemen dat onderzoek en onderwijs, docenten en studenten, communicerende vaten zijn. De rijksbijdrage per student is voor universiteiten sinds 2000 al met meer dan 25% gedaald en wordt elk jaar nog kleiner². Tegelijkertijd is er sprake van teruglopende financiering van de eerste geldstroom. Dat wil zeggen dat er steeds minder geld direct van overheid naar universiteiten vloeit ter financiering van onderzoek. Hierdoor moet in toenemende mate een onderzoeker zelf zijn salaris acquireren door onderzoeksgeld binnen te halen via de tweede (en derde) geldstroom. De tweede geldstroom komt met name bij NWO vandaan. Door

¹<https://www.strategyand.pwc.com/nl/en/insights/2021/toereikendheid-doelmatigheid-en-kostentoerekening.pdf>

² <https://www.universiteitenvannederland.nl/dalende-rijksbijdrage.html>

het lage honoreringspercentage van NWO gaat er dus steeds meer publiek geld om in het schrijven van voorstellen waar nooit meer iets mee gebeurt³. Tegelijkertijd zijn er steeds meer administratieve taken verbonden aan docent zijn; van toetsmatrijzen maken tot deelnemen aan opleidingscommissies en visitatiecommissies. Kortom, enerzijds zijn er door de teruglopende rijksbijdrage steeds minder docenten per student, anderzijds heeft de docent steeds minder tijd om les te geven omdat de docent zijn of haar eigen salaris moet acquireren en steeds meer tijd kwijt is aan administratieve taken.

Gevolgen voor docent en student

Als gevolg wordt er op universiteiten structureel onbetaald overgewerkt tot op het punt waar de werkdruk zo hoog ligt dat de goede uitvoering van hoofdtaken bijna onmogelijk is. Ook in het HBO is er een (te) hoge werkdruk. Maar liefst 53% van het onderwijzend personeel ervaart een (te) hoge werkdruk, gemiddeld in Nederland is dit 34% procent.⁴ Corona heeft dit nog meer verscherpt, en ook voor studenten een en ander gecompliceerd. Bijvoorbeeld omdat praktijkopdrachten en stages op de lange baan zijn geschoven.⁵ Om de werkdruk te verlagen hebben universiteiten en hogescholen vaak geen extra herkansing aan kunnen bieden aan studenten die ziek waren tijdens een tentamen, wat nu tot gevaarlijke perverse prikkels leidt met covid-19 infecties als gevolg^{6,7,8,9}. Om kosten te ontwijken commercialiseert het onderwijs er op los: van steeds herbruikte 'kennisclips' als alternatief aan hoorcolleges (UvA FDR)¹⁰ tot het opzetten van steeds meer winstgevendende subsidiaire organisaties. In dit schaduwonderwijs wordt de taak van docent overgenomen door het bedrijfsleven bij het begeleiden (of zelfs het volledig schrijven/uitvoeren) van scripties en (statistisch) onderzoek. Hiervan worden met name de minder kapitaalkrachtige studenten de dupe die niet de financiële middelen hebben om hier toegang toe te krijgen¹¹.

Ook leidt onderinvestering tot meer docenten in de flexibele schil die wel onderwijstaken maar geen onderzoekstijd hebben. Op universiteiten is er de zogenaamde junior docent of in het functiejargon 'Docent 4'. Deze docent wordt meestal uit de collegebanken geworven, heeft vaak geen onderzoekstaken, geen perspectief op een stap hogerop, krijgt kortlopende contracten en wordt na het afloop van het contract vervangen voor weer een nieuwe docent. Inmiddels heeft bij bepaalde opleidingen dit type docent een sleutelrol in het uitvoeren van onderwijs, maar dit heeft

³<https://www.rathenau.nl/nl/wetenschap-cijfers/werking-van-de-wetenschap/excellentie/aanvraagdruk-bij-nwo>

⁴<https://www.scienceguide.nl/2020/07/ruim-de-helft-van-de-hbo-docenten-vindt-de-werkdruk-te-hoog/>

⁵<https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-onderwijs-cultuur-en-wetenschap/nieuws/2020/11/24/studentenwelzijn-en-werkdruk-bij-docenten-grootste-zorgen-in-mbo-en-hoger-onderwijs>

⁶<https://www.parool.nl/amsterdam/met-corona-besmette-studenten-toch-naar-vu-vanwege-aanwezigheidsplicht~bbcb356e/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>

⁷<https://www.parool.nl/nederland/iso-student-met-coronaklachten-komt-toch-naar-tentamen-uit-angst-om-kans-te-missen~bfc99be78/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>

⁸<https://hvana.nl/lees/42275/anne-kreeg-corona-na-tentamen-studenten-willen-toets-niet-missen>

⁹<https://hvana.nl/lees/42060/gesnotter-in-de-tentamenzaal-houden-studenten-zich-wel-aan-de-regels>

¹⁰<https://www.folia.nl/opinie/144430/als-student-heb-je-weinig-aan-tweedehands-hoorcolleges>

¹¹<https://www.scienceguide.nl/2021/04/onderwijsinspectie-schaduwonderwijs-neemt-toe-in-het-hoger-onderwijs/>

nog niet tot een verbeterde arbeidspositie geleid. In andere woorden, de docent 4 heeft een structurele taak en doet structureel werk maar wordt als flexwerker gebruikt.¹² Op hogescholen bestaat zelfs een 'ww-pool' van docenten die een aantal maanden moeten wachten tot hun weer een tijdelijk contract aangeboden kan worden. Voor de zittende staf leidt dit ook tot hogere werkdruk omdat er steeds nieuwe tijdelijke collega's ingewerkt moeten worden (die wel zelf 'inwerkuren' krijgen maar degenen die hen inwerken niet). Het is geen overdrijving om deze praktijken als uitbuiting te zien. Voor studenten speelt de flexibele docent een sleutelrol omdat deze vaak het leeuwendeel van het contactonderwijs op zich neemt en soms ook een mentorrol vervult voor studenten. Hoe groter het verloop, en hoe meer er roofofbouw op deze docent wordt gepleegd, des te meer problemen dit ook oplevert voor de student.

Aanbeveling

Uit het voorgaande wordt evident dat er geld bij moet. En dit geld moet structureel zijn, geen incidentele douceurtjes maar een structurele impuls om de structurele taken die docenten hebben te kunnen financieren. We drukken de PvdA fractie dan ook op het hart om in de Tweede Kamer te pleiten voor de bedragen die uit het onderzoek naar voren komen en die ook door Normaal Academisch Peil worden gevraagd. Dit betekent dat er structureel 1,1 miljard bij moet bij het WO, en 330 miljoen naar het HBO. Daarnaast roepen we de PvdA fractie op om een specifieke invulling te geven aan deze financiering zoals ook in het verkiezingsprogramma van de PvdA staat. We citeren uit dit programma:

'we willen de trend keren waar wetenschappers met onzekere aanstellingen moeten woekeren met hun tijd tussen onderzoek en onderwijs. Daarom stellen we gerichte investeringen voor: een vast bedrag voor alle universiteiten dat geormerkt is voor meer vaste aanstellingen en een vaste onderzoeksvoet voor wetenschappers in hun aanstellingen zodat ze minder afhankelijk worden van de onzekere tweede geldstroom.'
(p.35)

Als ervaringsdeskundigen drukken wij onze fractie dan ook op het hart om van dit voorstel in het verkiezingsprogramma een topprioriteit te maken voor het hoger onderwijs. Met meer structureel geld via de eerste geldstroom moet het mogelijk zijn docenten met structurele taken vaste contracten te geven met uitzicht op zowel onderwijs als onderzoekstaken. Hiermee kan een reeks van excessen worden doorbroken, van uitbuiting via flexbanen, schaduwonderwijs en een veel te hoge werkdruk alsmede de lagere kwaliteit onderwijs die hier het gevolg van is. Zonder structurele investering kan er geen stabiele en veilige werkplek worden aangeboden aan werknemers die de kernproblemen van het hoger onderwijs in Nederland moeten gaan oplossen en de kwaliteit, kansengelijkheid en het studentenwelzijn moeten garanderen.

¹² <https://www.casualleiden.com/report>